

Asia: VN/5966/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriölle

Asia: luonnos hallituksen esityksestä, jossa ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslaki.

Viite: Lausuntopyyntönne 24.3.2021 VN/5966/2019

Suomen UNICEF ry:n lausunto, 6.5.2021

Suomen UNICEF ry. kiittää mahdollisuudesta lausua vanhemmuuslain säätämisestä. UNICEFin tehtävän mukaisesti rajoitamme lausuntomme lapsia koskeviin kysymyksiin ja lapsen oikeuksien komitean linjaamalla tavalla vain jo syntyneeseen lapseen.

YLEISTÄ

Suomen UNICEF kannattaa esityksen pääasiallista tavoitetta äitiys- ja isyyslakien yhdistämisestä ja pitää hyvänä kehityssuuntana sekä vanhemmuuslainsäädännön yhdistämistä, pyrkimystä edistää lapsen oikeuksien toteutumista yhdenvertaisesti perhemuodosta riippumatta ja pyrkimystä sukupuolineutraaliin lainsäädäntöön.

PYKÄLÄ LAPSEN EDUSTA

Somen UNICEF ehdottaa, että lapsen edun näkökulmaa vahvistettaisiin lisäämällä vanhemmuuslakiin lapsen edun pykälä, kuten esimerkiksi lastensuojelulaissa, varhaiskasvatuslaissa, sosiaalihuoltolaissa ja adoptiolaisissa.

Pykälässä tulee olla viittaus lastensuojelulain §4 keskeisiin periaatteisiin lapsen edusta. Lapsen edun pykälä ohjaisi erityisesti vanhemmuuslain tulkinnessa ja hallituksen esityksen perusteluissa avattaisiin, miten lapsen edun arviointia ja punnintaa tehdään.

LAPSEN OIKEUS TULLA KUULLUKSI

Suomen UNICEF muistuttaa lapsen oikeudesta tulla kuulluksi myös vanhemmuuden selvittämisen tai sen keskeyttämisen yhteydessä. Säännöksissä on nyt 15 vuoden ikäraja kuulluksi tulemisessa vanhemmuuden selvittämiseen liittyen. Myös alle 15-vuotiaan lapsen mielipide tulisi selvittää lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut, että lapsen näkemysten kuulemista koskevassa 12 artiklassa ei aseteta ikärajaa lapsen kuulemiselle, eivätkä sopimusvaltiot voi tehdä oletuksia siitä, että lapsi ei kykenisi ilmaisemaan mielipidettään. Komitean mukaan sopimusvaltioiden pitäisi pikemminkin lähteä oletuksesta, että lapsi kykenee ilmaisemaan näkemyksiään.

VAIKUTUKSET LAPSIIN JA YHDENVERTAISUUTEEN

Suomen UNICEF pitää tärkeänä, että osana yhteiskunnallisia vaikutuksia oli eritelty esityksen vaikutukset lapsiin, lapsen etuun ja yhdenvertaisuuteen. Vaikutusten arvioinneista tulisi kuitenkin selkeämmin olla eriteltävissä eri päätösvaihtoehtojen myönteiset ja kielteiset vaikutukset lapsiin ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Suomen UNICEF kannattaa esityksen pyrkimystä sukupuolineutraaliin kieleen. Esityksessä on tehty paljon yhdenvertaisuutta edistäviä muutoksia kieleen. Esityksen mukaan osin kuitenkin pysyttäisiin vanhemmuusnimikkeiden sukupuolittamisessa lain täsmällisyysvaatimuksiin vedoten. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhempien ja heidän lastensa tunnistetut oikeusturvan puutteet liittyvät usein sukupuolitettuihin vanhemmuusnimikkeisiin, joten näiden lakiin jätettyjen äiti/isä nimikkeiden osalta tulee käyttää erityistä harkintaa tai muuttaa niitä.

Vanhemmuuden määrittämiseen jää uudistuksen jälkeenkin aukkoja jokaisen lapsen oikeuksien turvaamisessa. Esitys linjaa, että lapsella voisi jatkossakin olla vain kaksi oikeudellista vanhempaa. Tämä on esityksen mukaan käytäntö muissakin maissa. Haasteita lainsäädännön ja lasten tosiasiallisten perhetilanteiden välillä on kuitenkin tunnistettu niin Suomessa kuin muissakin maissa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus ei nosta yhdenlaista perhemuotoa tai vain kahta vanhempaa ainoaksi vaihtoehdoksi. Sopimuksen mukaan vanhemmuus voi määrittyä myös sosiaalisin perustein. YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia valvova ihmisoikeuskomitea on todennut, että perheen käsite voi vaihdella joiltakin osin sopimusvaltioittain ja jopa alueittain valtion sisällä, ja että sen vuoksi ei ole mahdollista antaa käsitteelle normimääritelmää.

Useamman kuin kahden oikeudellisen vanhemman mahdollistaminen olisi esityksen mukaan vaatinut, että valmistelua olisi tehty perusteellisemmin. Lain säätäjän tulisivikin perusteellisemmin punnita kysymystä yli kahdesta oikeudellisesta vanhemmasta lapsen edun näkökulmasta, jotta esitys

suojelisi ja turvaisi niidenkin lasten oikeuksia, joilla on kahta useampia tosiasiallisia vanhempia. Lain tulee suojata lapsen suhdetta kaikkiin tosiasiallisiin vanhempiinsa vaihtelevissa perhetilanteissa. Asiaa pitää tarkastella ainakin niiden lasten osalta, joilla on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia vanhempia, ja joilla on kahta useampia tosiasiallisia vanhempia esimerkiksi erilaisissa uus- ja apilaperhetilanteissa.

Oikeudellisen vanhemmuuden laajentamisuudistuksessa on kuitenkin kyse niin laajasti vaikuttavasta muutoksesta lapsen oikeudelliseen asemaan, perheisiin ja lainsäädännölliseen kokonaisuuteen, että lain muutos edellyttää hyvin huolellista ja monipuolista valmistelua ja laajaa vaikutusten arviointia.

Suomen UNICEF esittää, että valmistelulle otetaan lisää aikaa, jotta laki olisi inklusiivinen ja vastaisi tilannetta, jossa monet lapset nyt jo Suomessa elävät. Esitysluonnoksen lapsi- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia tulee arvioida ja huomioida nykyistä kokonaisvaltaisemmin, erilaiset perhemuodot paremmin tunnistaen ja lapsen edun näkökulma huomioiden.

Johanna Laaja
Suomen UNICEF ry.